مێژووی سلێمانی لەدیدی میران ئەبراهام-ەوە..ئەردەڵان عەبدوڵا

خوێندنەوەیەک بۆ ڕۆمانی خانەقای میرزا

ڕۆمانی(خانەقای میرزا) لە نووسینی میران ئەبراهام، یەکێکە لەو ڕۆمانە جوانانەی لە ماوەی پێشوودا خوێندمەوە و مایەی سەرنج و تێڕامانم بوو. هەربۆیە لەپاش خوێندنەوەی حەزمکرد چەند سەرنج و تێبینییەکی خۆم بنووسم، ئامانجی سەرەکیشم ناساندنی ئەم ڕۆمانە جوانەیە بە خوێنەری کورد.

پانۆرامایەک بەناو مێژووی شاری سلێمانییدا

دەتوانم بڵێم ئەم ڕۆمانە وەکو پانۆرامایەکی مێژوویی خێرایە بەناو مێژووی شاری سلێمانیدا، لە سەرەتای ساڵانی چلەکانەوە دەستپێدەکات هەتاوەکو کۆتایی ساڵانی هەشتاکانی سەدەی پێشوو. لەڕێشدا نووسەر ماڵی(میرزا کەریم) دەکاتە مەیدانی ڕۆمانەکەی، پاڵەوانی سەرەکیی ڕۆمانەکەش شاعیر و تێکۆشەری ناسراوی کۆمەنیست(جەلالی میرزا کەریم)ە.

سەرەتای ڕۆمانەکە لە ماڵی میرزا کەریم دەستپێدەکات، ئەم ماڵەی کە نازناوی (خانەقای میرزا)ی لێنراوە، دەبێتە بنکەی سەرەکیی بۆ زۆرێک لە ئەندامان و لایەنگرانی حزبی شیوعی و ئەدیبان و نووسەرانی شاری سلێمانی. هەر لێرەشەوە تیشک دەخرێتە سەر بەشێکی زۆری کار و چالاکییە سیاسیی و ئەدەبیی و فەرهەنگییەکانی ئەم شارە. هەروەها لە ڕێگەی گێڕانەوەی بیرەوەرییەکانی جەلالی میرزا کەریم-ەوە، کۆشکی ڕۆمانەکەی دروستدەکات.

جەلالی میرزا کەریم شاعیر و ئەدیب و ڕۆژنامەنووس و تێکۆشەرێکی دێرینی شاری سلێمانی بووە، لەڕێگەی ئەویشەوە باسی ئەدیب و شاعیر و نووسەر و سیاسیی و بەرپرسانی ئەمنی و ئیداری شاری سلێمانی دەکات. باسی نوخبەی نووسەرانی کورد دەکات، وەکو(پیرەمێرد، قانیع، فایەق بێکەس و پاشانیش شێرکۆی کوڕی، کامەران موکری، حسێن عارف، د. عیزەدین مستەفا ڕەسوڵ، عەلادین سەجادی و زۆری تریش). پەلیش دەهاوێت بۆ هەولێر و ڕۆژهەڵاتی کوردستان و باسی شاعیران و

نووسەرانیان دەکات، لەوانە: (عەبدوڵڵا پەشێو، سەعدوڵڵا پەرۆش، جەمیل رەنجبەر و عەبدولرەحمانی زەبیحی)

رووداوە سیاسییەکان

نووسەر لە رێگەی بەشداریکردنی ئەندامانی ماڵی میرزا کەریم -ەوە لە چالاکییە سیاسییەکاندا بەتایبەتی لەناو رێکخستەکانی حزبی شیوعیدا، باسی تەواوی رووداوە سیاسییەکان دەکات هەر لەسەردەمی پاشایەتی، رژێمی قاسم و پاشان رژێمی بەعسەوە. هەروەها پانتاییەکی باشی بە جەنگ و ململانەکانی نێوان شیوعییەکان و پارتییەکان تەرخان کردووە.

رووداوە ئەدەبییەکان

بە حوکمی ئەوەی جەلالی میرزا کەریم شاعیر و ئەدیب و رۆژنامەنووس بووە، ئەمە ئاگاداری چالاکییە ئەدەبییەکان و بازنەی ئەدیبان دەبین. لەهەمان کاتیشدا تیشک دەخاتە سەر پەیوەندیی نێوان ئەدیب و نووسەرەکان لەو سەردەمانەی کە نووسەر باسیان دەکات، بەتایبەتی لە ساڵانی پەنجا و شەست و حەفتاکاندا. هەروەها ئاگاداری رەوشی رۆژنامەگەریی دەبین لە بەغدا بەتایبەتی رۆژنامەی هاوکاری. هەورەها چالاکییە ئەدەبییەکان، لەوانە: روانگە و دامەزراندنی کۆڕی زانیاریی کورد، یەکێتیی نووسەران و چالاکییە ئەدەبییەکان. نووسەر توانیویەتی لەرێگەی بازنەی پەیوەندییەکانی جەلالی میرزا کەریمەوە، هەڵوەستی نووسەران و شاعیرانی ئەوکاتە دەربخات، بەتایبەتی لەبارەی حزبەکانەوە، هەروەها جەنگ و ململانە توندەکان کە لەناو نووسەران و ئەدیباندا دروست بووە.

بەرکەوتەی شارستانی

جگە لە رووداوە سیاسیی و ئەدەبییەکان، نووسەر توانیویەتی تیشك بخاتەسەر مەسەلەی چۆنێتی مامەڵەکردنی خەڵکی لەگەڵ شارستانیی مۆدێرندا بەتایبەتی تەکنەلۆژیای نوێ، بۆ نموونە لەشوێنێکدا باسی ئەوە دەکات چۆن لە شاری کفری، دەروێشەکان و خەڵکانی ئایینی، دژی بەکارهێنانی گرامافۆن خۆپیشاندانیان کردووە و بە کارێکی شەیتانیان وەسفکردووە.

جووەکانی شاری سلێمانی

خاڵێکی گرنگی تر کە ئەم رۆمانە باسی دەکات، ژیانی جووەکانی ناو شاری سلێمانی و دەروبەریەتی، بەتایبەتی لەپاش بڕیاری دەرکردنی

جووەکان لە عیراق. لێرەدا نووسەر تیشکی خستۆتە سەر یەکێک لە قۆناغە ناخۆش و تراژیدییەکانی ئەم شارە، کە پەیوەندیی بە یەکێک لە پێکهاتە گرنگەکانی شارەوە هەبووە، ئەویش جووەکانە. لەم رۆمانەدا لە رێگەی چەند رووداوێکەوە ئەوەمان بۆ دەگێڕێتەوە، هەندێک چاوچنۆک و تاڵانچی چۆن هەوڵیانداوە، دەست بەسەر سامان و ماڵی جووەکاندا بگرن و سوودیان لەو رووداوە وەرگرتووە، تاوەکو دەستبکەن بە تاڵانیی و بردنی ماڵی جووەکان.

شێخ لەتیفی حەفید

هەمیشە بنەماڵەی شێخ مەحمود بەشێوەیەکی پۆزەتیف لەناو ئەدەبیاتی کوردیدا باسکراون، بەڵام ئەم بنەماڵەش وەکو هەموو دەسەڵاتدارێکی تر، لایەنی باش و خراپیان هەبووە. لەم رۆمانەدا باسی رووداوێک دەکات پەیوەندیی بە شێخ لەتیفی کوڕی شێخ مەحمود-ەوە هەیە، کە چۆن جووتیارەکانی دەڤەری عەربەتی چەوساندۆتەوە و ئاوی لێگرتوونەتەوە، ئەوانیش هاتوون بۆ سلێمانی خۆپیشاندانیان کردووە، ئەویش نەک گوێی بە داواکارییەکان نەگرتووە، بگرە لە رێگەی پیاوەکانییەوە کەوتۆتە گیانی ئەو جووتیارە هەژارانە و لێیانداون و گاڵتەیان پێکردوون.

پەلاماردان و کوشتن و ئازاردانی شیوعییەکان لە ساڵانی پەنجا و شەست و حەفتاکاندا

سلێمانی وەکو شارێکی زیندوو، هەمیشە جێگەی ململانەی سیاسیی بووە. حزبە کوردی و عیراقییەکانیش هەوڵیانداوە ئەندام و لایەنگریان لەم شارەدا هەبێت. بەداخەوە لەو ململانێیەدا زۆرجار توندوتیژیی بەکارهاتووە، بەتایبەتی لە ساڵانی پەنجا و شەست و حەفتاکاندا، لەلایەن پارتییەوە پەلاماری ئەندام و لایەنگرانی حزبی شیوعی دراوە. لەم رۆمانەشدا لە رێگەی گێڕانەوەی چەندین رووداوی دڵتەزێنەوە، باسی ئەو پەلاماردانانە دەکات بەرامبەر بە شیوعییەکان کراوە.

رۆڵی تورکیا لە کودەتای 1963 ی بەعسییەکان و مەنعەتەجەولی زەعیم سدیق دا

کودەتای شوباتی 1963 یەکێکە لە رۆژە خوێناوییەکانی مێژووی عیراق و باشووری کوردستان. نووسەر هەوڵیداوە تیشکێک بخاتە سەر ئەو رۆژە خوێناوییە، کە چۆن حەرەس قەومییەکان، خوێن و کوشتن و گرتنیان بە دیاریی بۆ خەڵکی شاری سلێمانی هێناوە. لە هەمووی گرنگتر ئەوەیە، باسی رۆڵی تورکیا دەکات لەم کارەساتەدا. جەلالی میرزا کەریم پاش چەندین ساڵ کتێبێکی بەردەست دەکەوێت، بە تورکی نووسراوە،

بیرەوەریی چەند جەندرمەیەکی تورکییە باسی ئەو رۆژانە دەکەن و خۆیان بەشداربوون لە کۆمەڵکوژیی خەڵکی سلێمانیدا، ئەمەش لەرووی مێژووییەوە خاڵێکی گرنگە و پێشتر باس نەکراوە.

چەند سەرنجێک

لەگەڵ بوونی چەند خاڵێکی جواندا، بەڵام ئەم رۆمانەش بەدەر نییە لە کەموکورتی و رەخنە. کاتێک خوێنەر رۆمانەکە دەخوێنێتەوە، هەست دەکات زیاتر ئەمە بیرەوەرییە نەک رۆمان، هەندێ وردەکاریی تێدایە دەڵێیت بیرەوەریی جەلال میرزا کەریم-ە، چونکە ناوی کەسەکان و شوێنەکان و تەنانەت رووداوە مێژووییەکانیش، هەموویان راستەقینەن. بۆیە من کە ئەم رۆمانەم خوێندەوە وام هەستکرد ئەمە بیرەوەریی جەلالی میرزا کەریم بێت و نووسەر دووبارە دایڕشتبێتەوە، چونکە زۆرکەم رەگەزی رۆمانی تێدایە، بۆ نموونە (رەگەزی کتوپڕ، گرێی ئەدەبی، و دیالۆگ و مۆنۆلۆگ) هیچ لەمانەی تێدا نییە، ئەگەر هەشبێت زۆر کەمە.

خاڵێک کە مایەی سەرنجم بوو بەشی کۆتایی رۆمانەکەیە، ئەو کاتەی جەلالی میرزا کەریم لە ئەمریکا (شیرکۆ بێکەس) دەبینێت، ئەم بەشە زیاتر دەڵێیت دادگایەکە نووسەر بۆ لێپرسینەوە لە شێرکۆ بێکەس و عەبدوڵڵا پەشێو، دایناوە. لێرەدا رەخنەی توند لە شیرکۆ دەگرێت، هەروەها عەبدوڵڵا پەشێو-یش تاوانبار دەکات بەوەی شیعرێکی جەلالی میرزا کەریمی بردووە.

من نازانم هۆکاری چییە، نووسەر ئەم بەشەی وا داڕشتووە؟ ئایا ئەمە لە بیرەوەرییەکانی جەلالی میرزا کەریم دا هاتووە، یان هەر خۆی بەوجۆرە دایناوە؟ ئەمەش لەکاتێکدا شیرکۆ بێکەس چەند ساڵێکە کۆچی دوایی کردووە و ناتوانێت بەرگریی لەخۆی بکات. ئەم شەڕفرۆشتنە بە مردوو کارێکی جوان نییە و دوورە لە ئاکاری ئەدەبییەوە، بەڵام سەبارەت بە عەبدوڵڵا پەشێو ئاساییە، چونکە ئەو خۆی ماوە و دەتوانێت بەرگریی لەخۆی بکات و تۆمەتی دزینی شیعری جەلالی میرزا کەریم رەتبکاتەوە.

لە کۆتاییدا دەتوانم بڵێم ئەم رۆمانە یەکێکە لەو کارە ئەدەبیانەی لە ڕێگەیەوە دەتوانین بەشێک لە مێژووی شاری سلێمانی-مان دەستبکەوێت، هەروەها ئاگاداری خەبات و تێکۆشانی شاعیر و نووسەر و خەباتگێڕی ناسراو (جەلالی میرزا کەریم) بین. هیوای سەرکەوتنی زیاتر بۆ رۆمانوس (میران ئەبراهام) دەخوازم.

چۆن رۆژی ئەنفال دیاریکرا؟.. عەلی مەحمود محەمەد

بۆ یادی ئەنفالی 2024 بابەتێکم نووسی بەناوی (4-14 کێ کردی بە ڕۆژی ئەنفال ؟)، تا لە رۆژنامەی کوردستانی نوێ بڵاو بکرێتەوە،دواتر لە رۆژنامەکەوە پەیوەندیان پێمەوە کرد کە بابەتەکەت درێژە کورتی دەکەینەوە، بۆیە وتم رایگرن، کەچی کە ژمارە 9147 ی رۆژنامەکە لە رێکەوتی 2024-4-14 کە دەرچوو بابەتێکی کاك تەیب جەباری تێدا بڵاو کرابووەوە بەناوی (چۆن 14/4 کرا بەساڵڕۆژی ئەنفال؟)، زۆر لام سەیرو سەرنج راکێش بوو، چ رێکەوتێکە دوو کەس بۆ یەك ناونیشان بابەت بۆ یەك رۆژنامە بنووسن؟، بابەتە پڕ لە سەرچاوەو وردەکەی من رەتبکەنەوە، بابەتە سادەکەی خۆیان بڵاو بکەنەوە، دەبێت سیاسەت تەداخول لە هەموو شتێك بۆ مێژووەوە بکات؟.

بۆ رۆژێك؟

ئەنفال مەرگی خێراو لەسەرخۆی بە ئازاری گەلێك بوو، مەرگێك پرۆسەی روح کێشانەکەی 197 ڕۆژی خایاند، ڕژێم شەوی دەدایە دەم ڕۆژەوە بە قەسابیکردنی لادێنشینەکان کوردستان و سوتاندنی خاك و وێرانکردنی ئاوەدانی و وشککردنی سەوزایی و کانییەکانی و نەهێشتنی مرۆڤێك بە ناوی کوردەوە، لە سەرەتا لە دەرەوەی شارەکان جاڕی کۆمەڵکوژی دا، دوایی ناو شارەکانیشی گرتەوە، سوپای عێراق لە سەرباز و جاش بە خەفیفەو مەفرەزە تایبەتییەکانەوە وەك حەزیایەك لە هەر چوار لاوە پەلاماری تەواوی لادێکانی کوردستانیان دا، ئەوەی ڕزگاری نەبوو لەو ڕۆژەوە ببڕیای ببڕای نەیانمان بینییەوە. هەموو ڕۆژەکانی ئەو ئۆپەراسیۆنی مەرگە، مەرگەساتێکی پڕ لە وەیل بوو، ڕۆژگارەکانی دواشی ژیانی ناو مەرگەساتەکانی تۆپزاو و نگرەسەلمان، چاڵ و پەناگای گولەبارانکردنی بە کۆمەڵی ئەنفالکراوان هەموو مێژووییەکی دانەبڕاون لە یەکتر، بە ئەڵقەیەکی هەتا هەتایی پێکەوە گرێدراون،

مەژوویەك بوو پڕ لە یاداوەری مەرگ و تاوان، جێی خۆیەتی یادی هەموو ئەو تاوان و کارەسات و قوربانیانە بکرێتەوە کە لە ماوەی ئەو حەوت مانگەدا ئەنجام دران بە ناوی ئەنفال. ئەوەی لە ناوییدا نەژییا بێت، ئەوەی بە چاوی خۆی وێنە ترسناکەکانی تاوان و کارەساتە جەرگ بڕەکانی نەبینیبێت، ئەوەی ئێش و ئازارەکانی بە جەستە و روح نەچێشتبێت، ئەوەی ڕۆژی نەدابێتە دەم شەوەوە بە بینینەوەی خۆشەویستەکانی، گەڕان بە دوای پارچە جگەرەکانی، ئەوەی بە پێی خۆی ڕزگار نەبووبێت و لەو جەهەنەمە نەگەڕابێتەوە، ناتوانێت وینای چیرۆکەکانی ئەو مەرگە ساتە بکێشێت، ئەمە لە خەونی شاعیرانە زۆر دوورترە، ئەمە ئەو جیهانەیە لە وێنای جەهەنەمی ئاینەکان و دۆزەخی عاشقان گەورەترە، ئەمە جیهانەکی تایبەتە کورد ناوی ناوە ئەنفال و مرۆڤایەتیش ناوی ناوە جینەساید.

خۆ ناشتوانرێت هەموو ڕۆژەکانی ئەنفال، بکرێت بە شین و شەیپوری یاداوەرییەکانی قوربانیان، چونکە فەزایەك بۆ ژیان، کاتێك بۆ بیرکردنەوە و هەنگاو نان بۆ ئایندە، چرکە ساتێك بۆ ژیانی دوا ڕۆژ نامێنێتەوە .

لە بیرکردنەوەی یاداوەرییەکانیش مانای لە بیرکردنی تاوان، لە یاد کردنی خیانەت، لە بیر کردنی مەژووی تاڵ و شکستەکانی ڕابردوو دێت، گەلێکیش ڕابردووی غەدر و کارەساتەکانی لە بیر بکات، مانای ڕازییە بە کوشت و بڕەکانی داهاتووش، مانای ملکەچ دەکات بە زەلالەت و قەسابییەکان کەوا چاوەڕوانین، لە بیرکردنی یاداوەرییەکان یانی دەست ئاواڵە کردنی داهاتووە بۆ دوبارە بوونەوەی کارەساتە ترسناکەکان. بۆ ئەوەی لە داهاتوو مەرگە سات و قەسابی کردنەکانی رابردووی خۆمان لە یاد نەچێت، بۆ ئەوەی ئێسکەکانمان لە بیابان و ناو حەوزی تەزابەکان دەرکەینەوەو تەف لە حەجاج و حەجاجییەکان بکەین، پێویستمان بەوە هەیە لە ڕێگەی یاد کردنەوەی ئەنفالەوە خۆمان وەك گەلێکی بەردەوام لە پرسە و خەبات کەر بۆ دواڕۆژێکی ڕۆشن دانێین، گەلێك ئامادەیی هەیە ڕابردووەکان خۆی وەك ئەوەی هەبووە بخوێنێتەوە بۆ هەنگاوەکانی داهاتوو، ئەمە چاومان لە داهاتووە، بەڵێ ڕابردوو دەخوێنینەوە بۆ ئەوەی داهاتوییەکی ڕون و گەش دابین بکەین و هەڵەکان دووبارە نەکەینەوە، هەرچەندە بوونی تاوانبارانی کورد لە ناومان بەردەوام ئازاری دەروونیمان زیاد دەکات و یادکردنەوەکانمان تاڵە کەن، بەردەوام ئازارمان دەدەن.

یادکردنەوە بەشێکە لە قەرەبووی روحی، بەشێکە لەخۆ ئامادە کردنەوە بۆ هەنگاونان بۆ دادپەروەری، بەشێکە لە بەرەو ڕوبوونەوەی مەرگ و کەرامەت.

بۆ بەرواری 4-14

شێخ وەسانان و بادینان و شاری سەردەشت یەکەم شارو ناوچە بوون، بەر لەدانی چەکی کیمیاوی کەوتن لە کوردستان، بەڵام هەڵەبجە کرا بە ڕۆژی شەرمەزارکردنی چەکی کیمیاوی لە کوردستان وە چووە لیستی گینزەوە وەك خاوەند زۆرترین قوربانی چەکی کیمیاوی لە جیهان، چونکە قەبارەی زیانەکانی گەورەتر بوو لە هەمووان و تاوانەکە ناسراوتر تربوو لەوانی پێشوتر کە دواتر کە هاتن. بە بەرز راگرتنی یادگە، هەموو تاوانەك پێویستە ڕۆژێك هەبێت بۆ یادکردنەوەی، بوونی ڕۆژێکی وا گرنگە بۆ ناوەندیدان بە یادەکە لە لایەن نەتەوەوە بە لەبیر نەکردنەوەو سزا دانی بکەرانی، هەروەها گرنگیشە بۆ بەردەوام هێشتنەوەی لە زەینی نەوەکانی داهاتوو و باشتر کردنی باری ژیانی ئەوانەی پەیوەستن بەو تاوانەوە، ئەمە لە پاڵ ئەوەی بەرز راگرتنی یاداوەری بەشێکە لە قەرەبوو کردنەوەی مەعنەوی قوربانیان.

کام رۆژ بۆ ئەنفال؟

ئەنفالیش بەهەمان شێوە دەبێت ڕۆژێك تیایدا دیاری بکرێت بۆ یادکردنەوەی ئەو تاوانە 197 رۆژییەی کە لە جەرگەیدا نزیك بە 10% گەلەکەمانی تێدا کوشت و بە کرا، نە یەکەم ڕۆژی و نە دوا ڕۆژی ئەو تاوانە لە رویی مرۆییەوە ئەو زیانە گەورەیەی نەبووە تا دیاری بکرێن بۆ ناوەندی ڕۆژی یاداوەری، گەورەترین قەبارەی تاوانەکە لەپرۆسەکە ئەنفالی سێی گەرمیانە .

ئەنفالی گەرمیان کە لە ڕۆژی ڕەشی 7 نیسان یادی دامەزراندنی پارتی بەعس دەستی پێکرد و لە 4-20 کۆتایی پێهات، وەك بەعس ئاسا دڕندانەترین قۆناغی ئەنفالەکان بوو، هەرچەندە لەم شاڵاوەیان چەکی کیمیاوی بەکار نەهات جگە لە گوندی تازە شار وەك شیمانە دەکرێت، بە پێچەوانەی ئەنفالەکانی دیکە، کە سەرجەمیان بە لەدانی چەکی کیمیاوی دەستیان پێکرد، وەلە پێدەشتەکانی گەرمیان ئەو جوگرافیایە نەبوو بە بەرەو ڕوبونەوەی سوپای بەعس بۆیە زیانەکان گەورە بوون، ئەمە لە پاڵ لە خشتەبردنی خەڵك لە لایەن جاشەکانەوە بە بوونی لەبوردنی گشتی، هەندێك جار مەلای مزگەوتەکانیش کەوتوونەتە ئەو تەڵەیەوە.

((لە گوندی تازە شار کە چەکی کیمیاویش بەکار هات پێشمەرگەکانی یەکێتی نیشتمانی کوردستان، حیزبی شیوعی عێراقی)) قوربانی گەورەیان دا، بەڵام نەتوانرا پێش بە هێرشەکان بگیرێت، قەبارەی سوپای هێرش بەر گەورەتر بوو لە توانای بەرەنگاربوونەوەی پێشمەرگە و جەماوەر، کە پێشەر لە دوو پرۆسەی ئەنفالدا تێسرەواندنی

کاریگەریان بەر کەوتبوو و تواناکانیانی لاواز کردبوو.
زیانی گەورەی ئۆپەراسیۆنەکانی ئەنفال لە پرۆسەی ئەنفالی گەرمیان و لە ڕۆژەکانی 13-14-15–4-1988دا بوو، بە تایبەتیش ڕۆژی 14-4، زیانەکانی ئەو ڕۆژانەی تاوانەکە گەورەترین و زۆرترین زیان بوون کە بە سێیەک بۆ نیوەی کۆی قوربانییەکانی هەموو تاوانی ئەنفال مەزەندە دەکرێت، شەوی 13 لەسەر 14 ی 4 بازنەی ئابلوقەدانی خەڵک تەسککرایەوە، کە رۆژی دواتر لە گوندی ملە سوورە زۆربەی خەڵکەکە لە لایەن جاشەکانەوە تەسلیمکرانەوە، لەو رۆژانە لە قادر کەرەم و سەنگاو لەیلانیش زیانەکان زۆر بوون، لە ڕۆژی 14 نیساندا لە هەردوو گوندی ملەسورەو کوڵە جۆی حاجی حەمەجان زۆربەی خەڵکی ناوچەکە پاش تەنگکردنەوەی بازنەی ئابلوقە لە سەریان بە ئالای سپییەوە لەوێ کۆببونەوە، هەموویانیان کۆکردەوە و ئەنفالیانیان کردن، جاشەکان ڕۆڵی کارایان هەبوو لە ئەنفالکردنی ئەو خەڵکە، لەو ڕۆژەدا هەزاران کەس لە خەڵکی ناوچەکە کە بەشی زۆریان ژن و مناڵ و پیر و پەککەوتە بوون کۆکرانەوە و بە ئیڤای سەربازی و تراکتۆرو ئۆتۆمۆبێلی هاووڵاتییانی ئەنفالکراو گواسترانەوە بۆ سەربازگەی قۆڕەتوو (قۆڕەتوو دەکەوێتە سنوری ناحیەی مەیدانی شاری خانەقینەوە، ئەم ناوچەیە لە دوای ساڵی 1974 ەوە تەعریب کراوە).
پاشماوەی شمەک و جل وبەرگەکانیان تا ناوەڕاستی نەوەدەکانیش مابوون.
بەم هۆیەوە رێکەوتی 14-4 وەک ڕۆژێک تیایدا دڕندەیی ئۆپەراسیۆنەکانی ئەنفال گەیشتە ترۆپکی تاوان هەڵبژێردرا بۆ ڕۆژی ڕەشی ئەنفال، ڕۆژێک دەیان هەزار هاووڵاتی پاش ئابلوقە دان و قەتیسکردنەوەیان لە ناو بازنەیەکی تەسک لە لایەن جاشەکانەوە لە پێشیانەوە فەتاح بەگی جاف و چەندینی دیکە تەسلیم بە بەعس کرانەوە، بۆیە کاتێک 14-4 دێتە پێشەوە، دەبێت ناوی ئەو جاشانە لە پێشی پێشەوە بن بۆ دادگاییکردن، ئەگەر تا ئێستاش دادگایی نەکرابێتن مخابن دوای ئەوەی دادگای باڵای تاوانەکانیش بەشێکیانی وەک تۆمەتبار بۆ دادگاییکردن ناساند.

حکومەت لە خەو هەستا

دیاریکردنی ڕۆژی 14-4 بۆ ڕۆژی ئەنفال هەنگاوێکی گرنگ بوو لە سەر دیاریکردنی ڕاستە ڕێگایەکی درووست بۆ بە گەلی کردنی یاداوەری تاوانی ئەنفال و جینۆسایدناسینی و بە مێژووکردنی و هەوڵدان بۆ باشتر کردنی باری ژیای بەجێماوەکانی قوربانیان.
هەموو کات زیان هەتیوەو قازانج باوکی زۆرە، کە بۆ یەکەم جار

داواكرا 4-14 بكرێت بە ڕۆژى ئەنفال، دەستە بژێرێكى كەم لە دەورى بانگەوازەكەى كۆبوونەوە، كەسێك خۆى ناكرد بە خاوەندى، وەلێ كە هەوڵى بێپسانەوە و بەردەوامى دەيان كەس كە ناويان هاتووە دەگات بە ئەنجام، لە هەموو لايەكەوە دەڵێن منم، هەموو كات خەڵكانى بەرژەوەند خواست لە دواى هەوڵەكانەوە ئامادەن بۆ دورينەوەى رەنجى خەڵكانى خۆنەويست .

دواى 19 ساڵ لە تاوانى ئەنفال، دواى 16 ساڵ لە ئازادبوونى كوردستان، دواى 12 ساڵ لە نووسينەوەى يەكەم بەيانى فەرمى كە تيايدا داواكراوە 4-14 بە ڕۆژى ئەنفال بناسرێت لە كوردستان، هەمان بەيانامە لە ڕۆژى خۆيدا لە ڕۆژنامەو دەزگاكانى ڕاگەياندن بە بەرب□لاوى ب□لاوكراوەتەوە و ئەرشيفكراوە، دواى ئەوەى ترسى هەڕەشەى كەس و كارى ئەنفالكراوەكان و شەرمەزارى بەرپرسان لە نە هێنانەوەى ڕوفاتى ئازيزى كەس و كارەكانمان تۆقانديانى، لە بەروارى 4-4 -2007 بڕيار لەسەر ئەوە درا 4-14 بەڕۆژى ئەنفال بناسرێت:” پيشنيوەرۆى دوينى 4/4/2007، ئەنجومەنى وەزيرانى كوردستان بەسەرۆكايەتيى نيچيرڤان بارزانى سەرۆكى ئەنجومەنى وەزيران و عومەر فەتاح جيگرى سەرۆكى ئەنجومەن، لە تەلارى ئەنجومەنى وەزيراندا كۆبوونەوەى ئاسايى خۆى كرد. لەكۆبوونەوەكەدا رەزامەنديى لەسەر پرۆژەى بريارى دانانى رۆژى 14/4ى هەموو ساڵيك بەرۆژى ئەنفالكراوەكان وەرگيرا “.

بۆ نەپرسين دواى 16 ساڵ لە ئازادبوونى كوردستان، زوو نەبوو رۆژێكتان دياريكرد بە رۆژى ئەنفال؟.

هەوڵەكان بۆ دياريكردنى رۆژى 4-14 بە رۆژى ئەنفال

ئەو اۆژانەى دۆزى ئەنفال جێى گرنگى پێدانى لايەنەكان نەبوو، نووسەران و چالاكڤانانى ئەم بوارەش لە ژمارەى پەنجەكانى دەست كەمتر بوون، ئەنفال دۆسيەيەكى بص خاوەند بوو، كەمتر لە راگەي□ندنەكان باسى لێوە دەكرا، ئەوەى هەشبوو پەرتوبڵاو بوو، هوشيارى لە بوارى دۆزەكە زۆر لە خوار بوو، لەو ڕۆژانەدا كۆم□لك چالاكوان و اۆشنبير و هونەرموند و دلسۆزى ئەم گەلە، بە سكى برسى و ماندوەيەتى سەختى ژيانەوە، لە پاڵ نەبوونى و هەژارى خەمى ئەنفالەكانيان لە كۆل نا و شەويان دايە دەم اۆژەوە بۆ بە مصژوو كردنى ئەم تاوانە و ديارى كردنى اۆژصك بۆ يادكردنەوەى دەستە جەمعى، تاكو لەو ڕۆژەدا قورسايى بدرێتە تاوانەكە و ساڵانە لە كات و ساتى خۆيدا ياد بكرێتەوە، ئەو ياداوەرييە نەمرێنرێت، لە بيرى تاكەكانى گەلەكەمان بە زيندويى بمێنێتەوەو ببێتە ڕچەى ناساندنى

لە ئاستی جیهانیدا .
پصویستە ئەو مەرقە دەسەزانەی کە هەوڵەکانیان بەری گرت بۆ دیاریکردنی ئەو ڕۆژە بۆ ڕۆژی ئەنفال، ناویان بچصتە مصژووی بەگژدا چونەوەی ئەنفال و ئەنفالچییەکان، منیش وەك ئاگادارصکی زۆرتر لە هەر کەسصکی دیکە لە بەشەکی زۆری ئەو چالاکیانە، چەند دصرصك لەم یادە دەخەمە سەر کاغەز، بە داوای لێبوردن لە هەموو ئەو ناوانەی بە بە هیچ هەکارەك لە یادیانم کردووە، ناڕەوایە ڕەنجی کەسانەك بۆ بە مێژوو کردنی ئەنفال هەوڵیان داوە لە یاد بکرێن، بەری ڕەنجی کەسانی دیکە، هەوڵ و ماندوبوونی کەسانی دی ئەگەر لە گێڕیانیشدا نەبیت لە یاد بکەیت، دەزەکە پەیوەستە دوور بخرێتەوە لە بازرگانی کردن بە خوێنی خەڵکەوە.

کێن ئەوانە؟

پاش گەڕانەکی وورد بە ناو ڕۆژنامەکانی دوای ڕاپەڕین، ئەوەی کەوتە بەر چاوم، یەکەم وتاری بلاوکراوە لە سەر ئەو ڕۆژە نووسرابێت بە اصز (ا خ) لە ڕۆژنامەی کوردستانی نوصی ژمارە 66 نووسیویەتی، کە دوایی بە پرسیار بۆم دەر کەوت ئەو کەسایەتیە ئازیزە ناوی بەاصزی کاك ڕەحمان خانییە لە شاری دەربەندیخان، ئەمە وەك یەکەم ئاماژە دان بە ڕۆژی 14-4.
ڕۆژنامەکان ئەو ڕۆژانە باشترین بەڵگەنامەن بۆ ئەوەی بزانیین ئەم هەوڵانەی دراون بۆ دیاریکردنی ڕۆژی 14-4 بە ڕۆژی ئەنفال چەند کاریگەر بوونە لەو ڕۆژگارە جێگای خۆیان گرتوە و گەیشتوونە بە جێی مەبەست، توانیویانە ئەو داواکاریە بسەپێنن لە ئاستی گەل و کەناڵەکانی راگەیاندنی ئەوکات یان نا؟.
ڕۆژنامەکانی کوردستان هیچ یەکەکیان تاکو ساڵی 1995 ئەو ڕۆژەیان بە ڕۆژی ئەنفال نەناساندووە، بۆ ئەم مەبەستە با چاوەك بە چەپکەك ناونیشان و مانشێتی ڕۆژنامەکانی ئەو کاتانە بخشێنین لە ڕۆژی 14ی چواردا .
کوردستانی نوێی ژمارە 66ی ڕێکەوتی 1992-4-14یدا لە مانشێتەکەی هاتووە: (سەرکەوتنەك لەگەڵ ڕژێم بەهای ئەو کاغەزەی نابێت کە لە سەری مۆر دەکرێت).
کوردستانی نوێ ژمارە 660 ی ڕێکەوتی 1994-4-14، لە مانشێتەکەیدا هاتووە: (بەیانامەی م س ینك بۆ بەرەی کەچی دوایی هەقانە ڕەسوە مەمەند)، لە ئیتحادی عەرەبی ژمارە 75 ی ڕێکەوتی 1994-4-16 یش هەمان بابەتە .
الاتحادی ژمارە 127 ڕێکەوتی 1995-4-15 لە مانشێتەکەی هاتووە،

(امريكا قلقة على حقوق الانسان خصوصا فى اقليم الكردى بتركيا).
بەڵام کوردستانی نوێ ژمارە 962 ڕێکەوتی 1995-4-14 مانشێتەکەی بریتی بوو لە: (لە ژێر ڕۆشنایی ڕاپۆرتەکەی ئەکیوسدا بڕیاربوو دوێنێ ئەنجومەنی ئاسایش پڕۆژەی فرۆشتنی بەشێك لە نەوتی عێراق پەسەند دەکات) (هەرچەندە لەم ژمارەیەدا بابەتی زۆر لەسەر ئەنفال لە لاپەڕەکانی ناوەوە بڵاو کراوەتەوە، لە ناویشیاندا بەیاننامەی ڕێکخراوی ئاوارەو ئەنفالەکان لەسەر 4-14 ڕۆژی ئەنفال، کە یەکەمین بەیاننامەیە بە بۆنەی ڕۆژی ئەنفالەوە تا ئەوکاتە دەرچووبێت، هەروەها چالاکییەکانی ڤیستیڤاڵی یەکەمی ئەنفالەکان) ی تێدا بلاوکراوەتەوە، ڕۆژانی دواتریش لەسەر هەمان ڤیستیڤاڵ هەواڵ بڵاو کراوەتەوە، هەموو ئەوانەش لەسەر داواکاری ئەمە بوو.
هەرچی کوردستانی نوێی ژمارە 1262 ی ڕۆژی یەك شەممەی ڕێکەوتی 1996-4-14ە، لە مانشێتەکەیدا هاتووە (تەنها بە دادگاییکردنی ئەنفالچییەکان ڕوحی شەهیدانمان شاد دەبێت)، ئەمەش دووای هەفتەیەك چالاکی ڤیستیڤاڵی دووەمی ئەنفالەکان لە هەولێرو شەقڵاوە، "لە وکاتە کۆمەڵەی ڕوناکبیری کۆمەڵایەتی کەرکووك ویستیان هەبوو 4-17 وەك ڕۆژی ئەنفال دیاریبکەن، بەڵام هەوڵەکانیان شکستی هێنا".
هەرچی ڕۆژنامەی برایەتییە ژمارە 1920 ڕێکەوتی 1994-4-14 ە، لە مانشێتەکەی هاتووە: (هەژا مسعود بارزانی لە پرسەی خوالێخۆشبوو رسول مامەند ئامادە دەبێت)، هەرچەندە پەیامی برایەتی هەمان ژمارە لەسەر تاوانی ئەنفالە، وەلێ هیچ ئاماژەیەك بە ڕێکەوتی 4-14 وەك ڕۆژی ئەنفال نەکراوە.
ڕۆژنامەی یەکگرتوو ژمارە 86 ی ڕێککەوتی 1996 -4-12 لە مانشێتەکەیدا هاتووە:(فرە زمانی و فرە ڕەگەزی نیشانەی گەورەیی خودان و دەبێ بپارێزرێن، ڕێسوا بێت سیاسەتی جینۆساید و قڕکران)" بەهۆی بەشداری کاك عەبدالڕەحمان سدیق لە ڕێکخستنی ڤیستیڤالی یەك و دوو کاریگەری لەسەر ڕاگەیاندنی یەکگرتوو هەبوو لەو ڕۆژگارە، لەسەر پێشنیاری ئەمەش ئەو مانشێتە نووسرا".
هەرچی ڕۆژنامەی ئاڵای ئازادی زمانحاڵی ئەوکاتی حیزبی زەحمەتکێشانی کوردستان بوو، لە ژمارە 68 ی ڕێکەوتی 1993-4-11 یدا لە مانشێتەکەی هاتووە: بە سەرخستنی دەست پـَیشخەری pkk، بەرنامەی هاوبەش و هاوکاری سیاسی، ئەرکەکی نەتەوایەتییە.
بەڵام لە ئاڵای ئازادی ژمارە 166 ی ڕێکەوتی 1995-4-16 دا هاتووە (ئەنفال بەڵگەی خۆڕاگری میللەتەکەمان و دڕندەیی دوژمنانە)، ئارمی ڤیستیڤاڵی یەکەمی ئەنفالەکان لە لاپەڕەی یەکدا بڵاو کراوەتەوە.
لە مانشێتی ڕۆژنامەی ڕێگای کوردستانی ژمارە 2ی ساڵی 48 ی ساڵی 1992 هاتووە:(پڕۆژی بەڵگەنامەی بەرنامەی..)، بەڵام لە ژمارە 94ی

ڕێکەوتی 1993-4-12 هاتووە:(هەلومەرجی کوردستان وا دەخوازێ کە بە پەلە هەوڵی بەستنی کۆبونەوەی سەرکردایەتی سیاسی بەرەی کوردستانی بدرێ). وەلە ڕێگای کوردستانی ژمارە 104ی ڕێکەوتی 1994-4-19دا هاتووە:(بە بۆنەی یادی شەشەمین ساڵڕۆژی شاڵاوی ئەنفالە بەدناوەکان پێویستە بایەخێکی زیاد بە 182000 ئەنفالکراوو کەس و کارەکانیان بدرێن)، سەرباری ئەوەی بابەتی ڕێگامان کە سەروتاری ڕۆژنامەکەیە لەسەر ئەنفالە. بەڵام ڕێگای کوردستانی ژمارە 152 ی بەرواری 1995-4-11 لە مانشێتەکەی هاتووە: (14 ی نیسان ساڵگەردی ئەنفالە شوومەکان و ڕەمزی گەورەترین تاوانی سەدام دژ بە گەلەکەمان)(ڕۆژی 14 نیسان ڕۆژێکی هەرگیز لە یاد نەچووە لە بیرو هزری ڕۆڵەکانی گەلەکەمان. ئەم ڕۆژە هەمایەکە بۆ گەورەترین تاوان کە ڕژێمە شۆڤینیستیەکەی سەدام دژ بە گەلەکەمان ئەنجامی دا).
بەم جۆرە دەبینیین لە ساڵی 1994 ەوە لە مانگی نیسان باسی ئەنفال کراوە، بەڵام لە ساڵی 1995 ەوە جەخت لەسەر دیاریکردنی ئەم ڕۆژە بە ڕۆژی ئەنفال کراوەتەوە، ئەوەش بە هەوڵی ئێمە بووە، راستەوخۆ پەیوەندی بە ڕۆژنامەکانەوە کراوە.
ڕۆژنامەی ووڵاتی ڕێکەوتی 1996-4-15 ژمارە 151 دا هاتووە: (یادی ئەنفالەکان هاندەرێکە بۆ سوور بوون لەسەر خەبات)، بەرنامەی ڤیستیڤاڵەکەش لە هەمان ژمارە لە دوا لاپەڕە بلاو کراوەتەوە.
لە ڕۆژنامەی بۆ پێشەوەی ژمارە 18 ی ڕێکەوتی نیسانی دا، لە سەروتارەکەی هاتووە1995 :(با یەکی ئایار بکەینە ڕۆژی بەرپاکردنی بزووتنەوەی شورایی جەماوەری بۆ کۆتایی هێنان بەشەڕ و برسێتی)، هاوکات لە هەمان ژمارەدا بابەتێك بڵاوکراوەتەوە بە ناوی (کارەساتی ئەنفال و وەحشیەتی ناسیۆنالیزم).
ساڵی 1996 و لە یادی ئەنفالدا ڕۆژنامەکانی وڵات، ئاڵای ئازادی، یەکگرتوو، پاڵە...... مانشێتەکەیان لەسەر ئەنفال بوو، ڕۆژنامەی ڕێگای کوردستانیش ئەو ژمارەیەی سەرتاپای بە ڕەش دەرچوو و مانشێتەکەشی لەسەر ئەنفال بوو.

هەوڵە پراتیکییە سەرەتاییەکان

بۆ یەکەمجار یادی ئەنفال لە ڕێکەوتی 1992-4-15 لە شاری سەید سادق ناو کابینەکانی شانەدەری (350 ماڵ بوونە) بە شێوەیەکی سادە و خۆرسکانە کراوەتەوە، ڕێکخەرانی بریتی بوون لە مستەفا مەلا ئەحمەد سپی سەری زەنگەنە، مامۆستا حەسەن حاجی ستاری کفری،محەمەد قەیتولی، نەوزاد شوانی"خەڵکی گوندەکانی نزیك چەمچەماڵ "، عەلی کارێزە.

لە رێكەوتى 1992-4-15 بە بەشدارى ئەو ئاوارانەى لە شاڵاوەكانى ئەنفال رزگاريان ببوو، وە خۆيان لە ناوچە جياجياكان ملە سورە بۆ كەلار، نەوجول بۆ دوز و قادر كەرەم و مەنيلە بۆ چەمچەماڵ .. ئاڵاى سپييان بەرز كردبوەوە، يادى ئالا سپييەكانى ئەنفاليان كردەوە، رۆژى پێشتر 4-14 باران بووە، بۆيە خستويانەتە كاتژمێر 8 بەيانى رۆژى دواتر 1992-4-15، شانۆى مەراسيمەكە عارەبانەى تراكتۆر بووە، هەموو لافيتەكان وەك ئاڵا سپييەكانى رۆژى 4-14 سپى بوونە، بە رەنگى رەش لەسەريان نوسيبوو، هەڵبژاردنى رۆژەكە 4-14 بۆ يادا□رييەكە بە راوێژى مام خەليفە عەلى حەدەمين باوكى حاجى ئاسكە بووە، لە مەراسيمەكە 50 قاتى تراكسۆت دا بەش كراوە بەسەر كچان و كوڕانى ناوو كابينەكان، عەلى كارێزە و مامۆستا حەسەن بڕى 13000 ديناريان بۆ يادەكە كۆكردۆتەوە، لەو بڕە 3500 دينارى مستەفا زەنگەنە بەخشيويەتى.

لە پەرتووكى تونى مەرگ كە بەڕێز كاك زياد عەبدڕەحمان ” نەجمەدين فەقێ عەبدوڵا” نووسيوييەتى هاتووە: (((c.d.a.w.e) لە ساڵى 1993 هەمان ڕۆژى 4-14 بە ڕۆژى يادكردنەوەى هەڕەشەكانى ئەنفال داناوە و يادى كردەوە.

هەروەها دەنووسێت :((لە هەمان ڕۆژى ساڵى 1994 يش دا يادى ئەو ڕۆژە لە سنوورى پارێزگاى كەركووك لە گەرميان كرايەوە، پێدەچێت ئەو ڕۆژە لە داهاتوودا ببێتە يادى قڕكردنى بە كۆمەڵى گەلى كورد(پەرتووكى تونى مەرگ –ل9). لێرەدا نووسەر وشەى پێدەچێت بەكار دەهێنێت ئەگەرێك دادەنێت بۆ بوونى ئەم ڕۆژە بە ڕۆژى يادى قڕكردنى بە كۆمەڵى گەلى كورد، نەك بە كردنى بە ڕۆژى ئەنفال .

سەبارەت بە هەمان چالاكى ساڵى 1994، ساڵى 1994 لە ژێر درووشمى (دياريكردنى چارەنووسى ئەنفالكراوەكان) كۆميتەى باڵاى يادكردنەوەى ڕۆژانى ئەنفال لە يادى 6 ەمين ساڵەى كارەساتى ڕۆژانى ڕەشى ئەنفالە بەدناوەكانى بەعس، لە ڕۆژانى 1994-4-15-14 زنجيرە چالاكييەكى لە كەلار و سمود ئەنجامدا، ليژنەى سەرپەرشتى يادەكە لە لايەن مەڵبەندى كەركوكى ينك و هاوڕێيانى شيوعى-حشكع- محەلى كەركووك و يەكێتى هونەرمەندانى كوردستان سازدرا بوو (ك ن 1994-4-18 ژمارە 663).

لە دەڤەرى گەرميان ب□رزان رەحمان خانى، تەها سولێمان، سەردار عەبدل□ل□، دڵشاد تالەبانى، …. ……. …. چالاكانە كاريان لەسەر دۆزى ئەنفال كردووە لەو رۆژانە. كاك سەردار عەبدل□ل□ ب□ منى ا□گ□ياند بۆ ساڵى دواتر مەبەستى 1996 ە، كە بينيمان لە 1995-4-14 لە هەولصر يادى ئەنفال بە بەر فراوانى كرايەوە، ئصمەش لەوە بە دواوە سوور بوين لەسەر دياريكردنى 4-14 وەك اۆژى ئەنفال.

هەروەها بەرێز تەها سلێمان لە وتارێك بەناوی (هەشتا ماوین، چواردەی چوار؟) لە رۆژنامەی کوردستانی نوێی ژمارە 9153 ی رێکەوتی 2024-4-21 دا دەنووسێت: (هەردوو مەڵبەندو کۆمیتەی پارێزگای کەرکوکی حیزبی شیوعی بەهاوبەشی یادەکەیان گێڕا، نەك حیزبی شیوعی هاوکاربێت، پاشان (شێخ سدیق، تەها سلێمان) ئەندامی لیژنەی باڵای یادەکە بووین).

هەر سەبارەت بەو یادکردنەوەیە بەرێز دڵشاد تاڵەبانی لە رۆژی 17/4/2024 لە ژمارە (9150) ی رۆژنامەی کوردستانی نوێ وتارێکی بە ناوی (راستکردنەوەیەك بۆ وتاری: چۆن 14 ی 4 کرا بە رۆژی ئەنفال؟) نووسیوە”

تیایدا هاتووە (لە مانگی 1ی 1994 کۆمیتەیەکمان دامەزراند بۆ سازکردنی مەراسیمی یادکردنەوەی ئەنفال لە رزگاری (سمود) و کەلار. کۆمەڵێك چالاکی ترمان لە سلێمانی، چەمچەماڵ، باوەنور و گۆپتەپە کرد، بە هاوکاری دەیان نووسەر و هونەرمەند. رۆژی 14ی 4 مان دیاریکرد وەك یەکەم رۆژی یادەکە کە لەو رۆژەدا زۆرترین قوربانی ئەنفال لە ملە سوورە کۆکرابوونەوە......

لە 14ی 4ی 1994 مەراسیمەکە بە نمایشی پڕۆسەی ئەنفال لە رێگای ملە سوورەوە دەستی پێکرد، وەك چۆن روویدابوو وەك خۆی بە عەرەبانە و سەرباز و ئۆتۆمبیلە سەربازییەکان و تەلبەندەوە پیشاندرا، لەگەڵ کۆمەڵێك شانۆ و نمایشی تر. لایەنەکانیش وتاریان هەبوو(پارتی دیموکراتی کوردستان لە کۆمیتە و چالاکییەکان بەشدار نەبوو، بەڵام وتاری هەبوو)، چەندین کۆڕ و کۆبوونەوە لە هۆڵەکانی کەلار لە ماوەی 3 رۆژدا بەردەوام بوو، دەیان نووسەر و رۆشنبیر و شاعیری وەك شێرکۆ بێکەس، د. حەمەی حەمە ساڵح بەشداریان کرد.

رێپێوانی ژنانی ئەنفالمان رێکخست بە بەردەم بارەگای نەتەوە یەکگرتووەکان لە سلێمانی و پێدانی یاداشت بەوان، لە گەڵ رێپێوانی 182 منداڵ بە چراوە بە بەردەم بارەگاکەیان، بە هاوکاری خوالێخۆشبوو حوسێن مسیری، ئاری بابان و دەیان هونەرمەندی تر لە یەکێتی هونەرمەندانی کەرکوك و سلێمانی و چەندین چالاکی تریش. ......دەیان کەسی دیکەش رۆڵی هەبوو بۆ سەرکەوتنی، لەوانەی بیرم مابێت د.عەدالەت عەبدوڵڵا، سەبوور(هێمن چاوسەوز)، رەحمان خانی، ئیبراهیم باجەلان بەرپرسی ئەو کاتەی ئێزگەی گەرمیان، جەمیل پیروەیس، رزگار حاجی حەمید، سەلام عەلی، سەربەست ئەحمەد، ئەمین ساڵح و دەیان کەسی تر لە یەکێتییەکان.” ناوی ئەوانەی دەرەوەی ینکی نەنووسیوە، مێژوو ئاوا نانووسرێتەوە”.

.(https://knwe.org/KU/ArticleDetails/4752

هەروەها دەڵێت :(دروشمیشمان کردنی 14ی 4 بە رۆژی ئەنفال و بە

جینۆساید ناساندنی ئەو تاوانە بوو.)…. لە کاتێک من وەک نووسەری ئەم بابەتە هەموو ئەرشیفی رۆژنامەکانی ئەوکات بە تایبەت هەردوو رۆژنامەی رێگای کوردستان و کوردستانی نوێ کە حیزبەکانیان یادەکەیان رێکخستبوو گەڕام، نە دروشمێکی وام دۆزییەوە، نە بەیاننامەیەک بە بۆنەی ئەو یادەوە، نە وێنەیەک دروشمەکەی لەسەر نووسرابێت، تا راستی دروشمەکە دەربخات، بۆیە پێی ناچێت ئەم دروشمە راست بێت، ئەو سەردەمە هوشیاریشمان لە بواری جینۆساید زۆر سادەو لاواز بوو.

ئەمە لە کاتێکدایە گردبونەوەی بەردەم نەتەوە یەکگرتووەکان خاتوو فائیزە فوئاد و تەها مامشەیی لە رێکخەرانی بوونە، فائیزە فوئاد نووسەری خۆپیشاندەران بووە بە چوونە لای بەرپرسانی نەتەوە یەکگرتووەکان" لە هەمان چالاکیدا سورانی مامە حەمەو خوشکەکانی بەشدار بوونە وەک کەسوکاری ئەنفال و قوتابی لە قوتابخانەی حەمدی تەکێاوی سەرەتایی بەشدار بوونە کە زۆربەیان ئاوارەی کەرکوک بوونە".

هەروەها فایزە فوئاد لە بەرنامەیەکی تەلەفزیۆنی دەڵێت" من پێشنیارم کرد بە کۆمیتەی ئەنفالەکان (c.d.a.w.e) کە 4-14 بکرێتە رۆژی ئەنفالەکان".

"(c.d.a.w.e) یەکەم گروپی بە مۆڵەتی رێکخراوە کاری بۆ ئەنفال کردوەو زۆربەی ئەندامەکانی سەر بە ینك بوونە، لە نیوەی دووەمی 1992 لە لایەن نەجمەدین فەقیچ عەبدولاو فائیزە فوئادەوە دامەزراوە، کاری پێ بەهایان کردووە، دوای بلاوکردنەوەی ناوی جاشەکان لە لایەن ی ن ك ەوە راگیراوە)".

نابێت ئەوەش لە یاد بکەین لە ئایاری ساڵی 1994 شانۆگەری وەرزێکی شووم لە شاری هەولێر پێشکەشکرا کە بەڕێزان فەخرەدین گەرمیانی، خاڵۆ حەمرین، لالە ڕەنجە، حەسەن گەرمیانی، فەخرەدین گەرمیانی و ...... کۆمەڵێک دەسەزی دیکە ڕۆڵیان تێیدا هەبووە، گوزارشتی لە تاوانی ئەنفال دەکرد، وەلێ بە ئامانجی دیاریکردنی 4-14 نەبوو بە ڕۆژی ئەنفال، لە رۆڵی پۆزەتیفی هەبوو لە ناساندن و وەبیر هێنانەوەی تاوانی ئەنفال و گرنگیدان پێی و هوشیارکردنەوە .

ڤیسیتیڤاڵی ئەنفالەکان بۆ دیاریکردنی 4-14 بۆ رۆژی ئەنفال

پێشتر بە پەرتەوازەیی یادی تاوانی ئەنفالمان دەکردەوە، وەلێ جێگای ناگرت بۆ دیاریکردنی رۆژێک بۆ ئەنفال، بانگەوازی ڤیستیڤالی یەکەمی ئەنفالەکان لە 1995-3-12 بۆ ئەنجام دانی یەکەم ڤیستیڤال لە هەولێر بڵاو کرایەوە، لە 4-14 ڤیستیڤاڵەکە بۆ ماوەی یەک هەفتە

لە هۆلی میدیا بەردەوام بوو، بەرفراوانترین و رێكخراوترین یادكردنەوە بوو تاكو ئەوكات، ئەم بەاصزانە اۆلیان لە ئامادە كردن و سەركەوتنی گصاا جگە لە بەندە ((محمد ملا سدیق –لالۆ اەنجدەر –سەدرەدین خۆشناو- ئەندازیار عەبداڵەحمان سدیق، فاتیح شەیدا- كەریم غەفور" كەریمۆك" –د.كەماڵ غەمبار، قادر نادر-فریاد هیرانی- ئاشتییە سور " دارا و پایزە" -هاوار مستەفا خان-سۆزان مامە- بدرالدین ساڵح-نیهاد دزەیی-كەریم سەركەش-هەردی سەردەم –دەشتی بەرزەواری -مامۆستا اەحیم-عوسمان عمر(عوسمانی خەتم) -ازگار مام بۆرە- مامۆستا فرهاد خالید-نیهاد جامی –تەحسین فایەق-ئاوارە خان- كەریم مەلا- هونەرمەند محەمەد ئیسماعیل- پارێزەر دلێر محەمەد شەریف -سەلاح مەزن – ئازاد سلصمان و گەشمردە هاوكاری رۆژنامەی رێگا و همصن حەساری و شەفیق حاجی خدری و كنێر جەمیل و شەوقی دارەتوو و و عەدنان كۆچەر و خالید كاوێز و ئازاد و محەمەد مشیر و هتد........

هەروەها بەاصزان ازگار شوانی و ازگار حەساری و فواد سدیق لە رۆژنامەی اصگای كوردستان و كاك ستران عبدللە و كاك دلشاد عبدللە و ئیسماعیل عەبدالكەریم لە رۆژنامەی كوردستانی نوص و كاك غازی حەسەن و ئیدریس شەیداهۆ و كاك بصكەس حەمەد قادر لە رۆژنامەی ئاڵای ئازادی ملازم چەتۆ لە رۆژنامەی رزگاری بەشداری كاریگەریان كرد لە ڕێگەی پشتیوانی و بەشداری و ڕۆژنامەكانیانەوە، تەنانەت كاریگەریان لەسەر ڕۆژنامە و ڕاگەیاندنەكانیان دانا بۆ ئەوەی 4-14 وەكو ڕۆژی ئەنفال بناسن.

بۆ سالی دواتر 1996 جگە لەو بەاصزانەی ناویان لە ڤیستیڤاڵی یەكەمدا هاتووە، بەاصزان سەرھەد تۆفیق –شوان داودی –غازی حەسەن- گرفتار كاكەیی- هەردوو مامۆستای هصژاو تصكۆشەر خالید دلصر و سەعید ناكام و پاڵەی خالید دلێر و هیوا ناسیح و ئەسكەندەر جەلال و فەرحان و خالید كاوێس و ئازاد و ،،، هتد بەشداری چالاكانەیان كرد.

دیارە ئاماژەم بە زۆر ناو دا لە سەروە، كەسانی تێدا بوو وەك مامۆستا خالید دلێر و مامۆستا بەدرەدین حەمەساڵەح و كاك نیهاد دزەیی و شوان داودی و سەرھەد تۆفیق و ئەرخەوانی كچی لە ڤیستیڤاڵی دووەم زۆر ماندوو بوون، كەسانی دیكەش بەشدارییەكی ڕەمزیان كرد بەڵام ناكرێت ناویان لە یاد بكرێت، پشتیوانییەكی مەعنەوی بوون بۆ یاداوەرییەكە .

ئەو ساڵە بە داواكاری ئصمەو بە هاوكاری بەاصز كاوە نادر پارت و اصكخراوە سیاسی و اۆشنبیرییەكان دەیان بەیاننامەیان لە رێكەوتی 4-7 ەوە دەركرد بە بۆنەی 4-14 و ناساندنی وەك ڕۆژی ئەنفال، لەوە

بە دواوە ئیتر 4-14 وەك ڕۆژی ئەنفال بوو بە ئەمری واقیع.
بەشێك لە بەشداربوونی چالاكییەكانی فیستیڤاڵی یەكەم جگە لە بەشداربووانی پێشانگای كاریكاتێر "كاك گرفتار كاكەیی" و بەشێ هونەرییەكە: عەبدالڕەزاق سافی، سەلاح مەزن، سەدرەدین خۆشناو، فاتیح شەیدا، فریاد هیرانی، كەریم غەفور، عەلی مەحمود، عەبدالڕەحمان سدیق، ناڵە حەسەن، بەهرە موفتی، ئیدریس شەیداهە، خالید عوسمان، سەزان مامە، بەختیار مامە، سەرهەنگ ئیسماعیل، زانا خالید.

بەیاننامەكان

ساڵی 1995 یەكەم بەیاننامە بە بۆنەی 4-14 ڕۆژی ئەنفال، ڕێكخراوی ئاوارەو ئەنفالەكانی كوردستان و دواتر دەزگای ناوەندی ڕاگەیاندنی یەكگرتووی ئیسلامی كوردستان دەریان كرد، هەرچەندە لە بەیاننامەكەی یەكگرتوودا هاتووە (ئەمە لە ئاوا ڕۆژێكدا كە یادی ئەو كارەساتە بە دینی یە دەكەینەوە ،داوا لە هەموو دەزگاكانی ڕاگەیاندنمان دەكەین، كە وەك تاوانە جینۆسایدییەكانی سەدەكانی ناوەڕاست و، جەنگە جیهانییەكان و، كارە بە كۆمەڵ كوژییەكانی ستالین و هیتلەر، لە قەڵەمی بدەن و ،گڵاوی نیازی ڕژێم لە بەكارهێنانی وشەی (ئەنفال) ڕسوا بكەن و، وشەو زاراوەیەكی بە بەكار بهێنن كە ڕەسی پیلانی هەڵوەشێنەتەوە) ئەمە بەشێك بوو لە بەیاننامەی مەكتەبی ڕاگەیاندن بە بۆنەی یادی كارەساتی بەناو ئەنفالەوە – یەكگرتوو ژمارە 37)، دیارە ئەم هەوڵەش لە لایەكەوە دەسەزییە بە پرسەكە، لە لایەكی دیكەوە بەشێك بووە لە نەخشەكانی پارت و لایەنە ئیسلامییەكان بۆ سڕینەوەی وشەی ئەنفال، نە چەسپینی لە كۆمەڵگای كوردەواریدا، كە لەگەڵ بۆچوونەكانیان ناهاتەوە سەبارەت بە بەكارهێنانی دەستەواژەی ئەنفال.

چیتر كرا

ساڵی 1996 بەهۆی سەركەوتن و دەنگدانەوەی فیستیڤاڵی یەكەمی ئەنفالەكان هەوڵەكان گەورەترەوە بوون، بە هەوڵ و كۆششی ڕێكخراوی ئاوارە و ئەنفالەكان لیژنەی سەرپەرشتی لە شارەكانی هەولێر و شەقڵاوە پێكهێنرا، هەروەها داوا لە حزب و ڕێكخراوە سیاسی و جەماوەری و ڕۆشنبیرییەكان كوردستان كرا، بەیاننامە بەبۆنەی 4-14 دەربكەن و لافیتە لەو یادەدا بنووسن و لە شوێنە گشتییەكان بە تایبەتیش دەوروبەری هۆڵی میدیا لە شاری هەولێر هەڵیواسن، كە شوێنی سازدانی فیستیڤاڵی دووەمی ئەنفالەكان بوو، تاكو شاری هەولێر سیمای ئازیەت باری گشتی بە خۆوە بگرێت.

لە ساڵی 1996 لیژنەی کاری هاوبەشی حیزبە کوردستانیەکان لە 4-1
ەوە بەیاننامەی هاوبەشیان دەرکرد لەسەر 4-14 و ناساندنی وەکو
ڕۆژی ئەنفال، کە لە 7 حیزبی کوردستانی پێك هاتبوون، سەرباری ئەم
لایەنانەی خوارەوە: بزوتنەوی موسڵمانانی کوردی فەیلی –سەرکردایەتی
شۆڕگێڕ --حزبی اتحادی تورکمانی–کۆمەڵەی جوێلۆجی کوردستان- یەکێتی
مامۆستایانی کوردستان- یەکگرتووی ئیسلامی کوردستان- ڕێکخراوی
ئاوارەو ئەنفالەکانی کوردستان-حزبی سۆسیالستی کوردستان- یەکێتی
نەتەوەیی دیموکراتی کوردستان-دەستەیەك لە ڕابەرانی بزووتنەوەی
کرێکاری-کۆمەڵەی ڕوناکبیری کۆمەڵایەتی گەرمەسێر بەیانیان دەرکرد.
سەرباری ئەوەی دەیان پارت و ڕێکخراوی سیاسی لافیتەیان بە داواکاری
ئێمە لە ناو هۆڵی ڤیستیڤاڵەکەو شەقامەکانی هەولێر و بەردەم بنکەو
بارەگاکانیان هەڵواسی کە تا ئەو کاتە کوردستان و شاری هەولێر
دیاردەی راگەیاندنی گەورەی وای بۆ تاوانی ئەنفال و کۆمەڵکوژی
بەخۆوە نەبینیبوو، ئەو لافیتەو بایاننامانەش هەموو بە سوپاسەوە بە
داواکاری ئێمە دەرکراون.
ئەم بروسکەی پشتگیرییانەش گەیشتنە بەڕێوەبەرانی ڤیستیڤاڵەکە:)
دەستەی ڕۆژنامە نووسانی ئازاد-حزبی الاتحادی تورکمانی-مکتب
سیاسی– تیپی شانۆی نیشتمان-مەکتەبی پەیوەندییەکانی یەکگرتووی
ئیسلامی کوردستان-حزب الاخاو تورکمانی –مکتب سیاسی- بزاڤی
خوێندکارو لاوانی کوردستان-سکرتارییەتی باڵا- حیزبی ڕزگاری
کوردستان-مەکتەبی سیاسی --مەڵبەندی ڕۆشنبیری میزۆپۆتامیا- یەکێتی
پێشەنگانی کوردستان-کۆمەڵەی جەنگاوەرانی پێشەنگی کوردستان-
کۆمەڵەی جیۆلۆجی کوردستان- یەکێتی بێکارانی کوردستان-کۆمەڵەی
ئاوارەکانی کوردستان-ڕێکخراوی جیهانی بۆ داکۆکی کردن لەمافی
مرۆڤ(ئەمینداری گشتی)- بزوتنەوەی ڕۆشنبیرانی ئاشتیخواز-
هەولێر–کۆمەڵەی نەتەوەیی کورد- مەڵبەندی چوار–کۆمیتەی ڕێکخستنی
هەولێری حیزی کۆمۆنیستی کرێکاری عێراق–کۆمەڵەی فەرهەنگ و ئاوەدان
کردنەوەی باڵەکەیاتی–یەکێتی ژنانی کوردستان-مەکتەبی
سکرتاریەت–ئەنجومەنی پارێزەرانی کوردستان–تیپی شانۆی ڕۆژی
نوێ–بزووتنەوی دیموکراتی گەلی کوردستان–کۆمەڵەی زیندانیە
سیاسییەکان–مەکتەبی تەنفیزی یەکێتی جوتیارانی
کوردستان–خوێندکارانی یەکێتی نەتەوەیی دیموکراتی
کوردستان–کۆمیتەی پارێزگای هەولێری حیزبی شیوعی کوردستان–کۆمەڵێك
لە ڕۆشنبیرانی شاری هەولێر–کۆمیتەی تایبەتی مەکتەبی سیاسی ی ن
ك–خوێندکارانی پەیمانگای هونەرە جوانەکان–ڕێکخراوی ئاوارەو
ئەنفالەکانی کوردستان–لەشکری 16 دەشتی هەولێر ینك–تیپی شانۆی
حەمرین–کۆمەڵەی ئافرەتانی کوردستان–ڕێکخراوی چاودێری مافی مرۆڤ

لە کوردستان (کوردستان ەچ)–ناوەندی هەولێری پارتی کاری سەربەخۆیی کوردستان –ڕادیۆی ڕێگای کوردستان–ڕێکخراوی تەکۆشانی ڕەنجدەرانی کوردستان–ڕێکخراوی ڕەوتی بەلشەفیک–یەکێتی گشتی قوتابییانی کوردستان).
ئەم لایەنانەی سەرەوە ناویان هاتووە، زۆربەشیان بە هەڵواسینی لافیتە لە دەرەوەی هۆڵی ڤیستیڤاڵ بەشدارییان کرد.
ئەم لایەنانەی خوارەوەش تەنها لافیتەیان لە ڤیستیڤاڵەکەدا هەبوو: (بیرەی پارتی کاری سەربەخۆیی کوردستان- یەکێتی نەتەوەیی دیموکراتی کوردستان- ڕۆژنامەی ووەیات-ڕۆژنامەی شمس وەتەن-حیزبی شیوعی عێراق- پارتی کرێکارانی کوردستان-لیژنەی پارێزگای کەرکوکی حیزبی شیوعی کوردستان-یەکێتی ئافرەتانی زەحمەتکێشان-لقی هەولێری حیزبی زەحمەتکێشانی کوردستان-کۆمەڵەی خوێندکارانی کوردستان-ڕادیۆی نیشتمان-حیزبی شیوعی کوردستان مەکتەبی سیاسی-کۆمەڵەی ڕوناکبیری کۆمەڵایەتی کەرکووک- کۆمەڵەی ڕوناکبیری و کۆمەڵایەتی گەرمەسێر –مەکتەبی مافی مرۆڤی ی ن ک- یەکگرتووی خوشکانی ئیسلامی کوردستان).

پێشانگای کورد قەڵان

هەروەها ئەم هونەرمەندانەش بە تابلۆ بەشدارییان کرد لە پیشانگای کورد قەڵان: (جوهەر محەمەد خدر-دارا محەمەد عەلی-دلێر محەمەد شەریف–سلێمان شاکر–سەربەست عومەر–سەران-جعفر محمد غریب-جماڵ مشیر-عبداڵلە سەراج-فیسەڵ عوسمان-کامران – ڕزگار فقێ عبداڵلە- ئازاد ئەنوەر-گرفتار کاکەیی)(چارەنووس ژمارە 2 –حوزەیرانی 1996)*.

شانۆگەری ئەنفالستان

شانۆگەری (ئەنفالستان) ئامادەکردن و دەرهێنانی: کەریمەک غەفور نواندنی: هاوار مستەفا خان، کەریم مەلا، سۆزان مامە، جەلال ئەنوەر، عەلی سیاسی، کەریمەک غەفور، بەرهەم محەمەد، هەردی حسێن، کامەران، عەبدولوەهاب، شیلان سەدرەدین، عەبدولقادر محەمەد، گوڵالە عوسمان، گۆران حسێن، رزگار ئیسماعیل، ڕەوا دەشاد وەسانی، ئازاد ئەنوەر، ئەحمەد عەدە.
لەڕێکەوتی ١٩-٤-١٩٩٥ لە چوارچێوەی چالاکییە هەفتەییەکەی ڤیستیڤاڵی یەکەمی ئەنفالەکان نمایش کرا، لە هۆڵی میدیا-هەولێر.
ڤیستیڤاڵی یەکەم بە شانۆگەری شەقام لە ناوەندی ڕۆشنبیری سەردەم لە قەلاوە بە هۆڵی میدیا بەناو بازاڕدا دەستی پێکرد، هەردوو پەرلەمانتار عیدە بابا شێخ و نەهلە خان لە لیستی ینك بەشدار بوون

تیایدا.
شانۆگەرییەکە لالە رەنجدەر، تەحسین فایەق، نیهاد جامی، کەریمەک، ئاوارە خان ئامادەیان کرد و زۆری دیکە بەشداربوون تیایدا.

بەشداربووان بۆ بەرهەم لە ڤیستیڤاڵی دووەم: عەزیز وەهاب محەمەد، کەمال غەمبار، محەمەد ساڵەح ئامەدی، د.ئاسۆ عەبدوڵا، ئارام، شەفیق حاجی خدری، مامۆستا ئەحمەد چاوشین، د.رەشاد میران، مامۆستا بهائالدینی جوتیاران، حەسەن جاف، عەبدالڕەزاق مەرزنگ، غازی حەسەن، عەلی مەحمود محەمەد، جەلیل کاکە وەیس، سەرفراز نەقشبەندی، سەدرەدین خۆشناو، ئارام سەلیم، کەریم غەفور، مامۆستا عەبدالڕەحمان سدیق.

هەواڵێکی دیکە

کاك تەیب جەبار لە ژمارە 9147 ی رۆژنامەی کوردستانی نوێی رێکەوتی 2024-4-14 دەرچووە بابەتێکی بلاوکردۆتەوە بەناوی (چۆن 14/4 کرا بەساڵڕۆژی ئەنفال؟)،لە وتارەکەیدا دەڵێت: (تا ساڵی 1996 هیچ کاتێك دیاری نەکرابوو بۆ بەرزڕاگرتنی یادکردنەوەی رۆحی ئەنفالکراوان و یادی ئەو تاوانە، واتە هیچ مەراسیم و یادکردنەوەیەك نەبوو، نە لەلایەن حکومەتی هەرێم و نە لەلایەن حزبەکانەوە.) ، دەبوایە دەستەی نووسەرانی کوردستانی نوێ چاکەیەکیان لە گەڵ بەڕێزی بکردبایە و بەهەی ئەوەی بابەتەکەی من لە بەردەستیان بوو، بۆیان بڵاو نەکردایەتەوە، بۆ ئەوەی نەکەوێتە ناو ئەو هەڵەیەوە، چونکە زۆر بە وردی و بە سەرچاوەوە هەموو ئەوانەی وترا بوون و ئەوەی کرابوو دیاریم کردبوو.
پاشان بەڕێزی دەڵێت (دەستنیشانکردنی یادی ئەنفال بە دەستپێشخەریی حکومەتی هەرێم نەبوو، هەروەها بە دەستپێشخەریی حزبەکانیش نەبوو، بەڵکو بە دەستپێشخەریی کۆنگرەی یەکەمی کۆمەڵەی رووناکبیری و کۆمەڵایەتیی کەرکوك بوو.
ئەنجامی ئەو جموجوڵ و دیدار و گفتوگۆیانە خۆی لە بەستنی کۆنگرەی یەکەمی کۆمەڵەکەدا نواند. وەك لە بیرم بێت مانگی پێنج یان شەشی ساڵی 1995کۆنگرەکە لە شاری هەولێر بەسترا، لە هۆڵێك بوو سەربە دەزگایەکی وەزارەتی تەندروستی بوو، نزیك بینای ئێستای پارێزگای هەولێر. …..
هەموو قایل بووین بە رای کۆتایی کاك عوسمانی حاجی مەحمود کە رۆژی 14/ 4/ 1988و رۆژانی دواتر سەخترین شەڕ کرا و زۆرترین خەڵك راپێچی ئۆردوگاکان کران.) . لێرەشدا باوەڕ ناکەم کاك عوسمان وتبێتی شەڕەکانی 14-4 و رۆژانی داتر سەخترین شەڕ کرابێت، چونکە

4-14 کۆتایی بوو، هەڵەیەکی دیکەش ئەوان باوەڕیان وابوو 4-17 بکرێتە رۆژی ئەنفال لەو کاتەدا.
پاشان بەڕێزی دەوڵەت (....... یەکەمجار بۆ رەسمی یادی ئەنفالکراوان لەو ساحەیە لە رۆژی 14/4/ 1996 لە سلێمانی کرایەوە. من ئەوکاتە دەوامم لە هەولێر بوو، بەڵام لەبەر یادەکە هاتمەوە بۆ سلێمانی و کەمێك پێش وادەی دیاریکراو چووم بۆ ساحەکە، کورسییەکی زۆر دانرابوو و شانۆیەك سازکرابوو لەگەڵ مایکرۆفۆن و ئامێری دەنگ، خەڵکێکی زۆر لە ریزەکانی دواوە لەسەر کورسییەکان دانیشتبوون و برادەرانی دەستەی لقی کەرکوك بەپێوە وەستابوون، لە لێپرسراوانیش تەنیا رەحمەتی (جەبار فەرمان) لە ناوەڕاستی ریزی پێشەوە بە تەنیا دانیشتبوو. کە لە سەیارەکە دابەزیم، چاکوچۆنیم لەگەڵ برادەرانی لقدا کرد، کاك جەبار فەرمان ئیشارەتی بۆم کرد چووم لای ئەو دانیشتم، پاشان لێپرسراوانی تر هاتن و ساحەکە پڕ بۆوە و رێوڕەسمەکە دەستیپێکرد. لەو ساڵەوە یادی ئەنفال لە 14/4ی هەموو ساڵێك دەکرێتەوە و بە یەك رۆژ هەموو رێوڕەسمی یادەکە تەواودەبێت.
https://knwe.org/KU/Details/17082) .
لە راستیدا ئەوە یەکەم یادی ئەنفال نەبوو، بەڵکە یەکەم چالاکی کۆمەڵەی روناکبیری کۆمەڵایەتی کەرکووك بوو.

چەسپینی رۆژەکە

هەرچەندە ڤیستیڤاڵی دووەمی ئەنفالەکان یاساغکرا و ڕێگە لە ئەنجامدانی گیردرا لە شاری هەولێر بە فیتی کۆمەڵەی روناکبیری کۆمەڵایەتی کەرکوك، لەبەر ئەوەی بە بودجەیەکی زەبلاح و بەکارهیچنانی دەسەلات لە سەندنەوەی هۆڵ لێمان نەیانتوانی هیچ بکەن، منیش تۆمەتبار کرام بە تێکدانی لافیتەی بەدر کە هەلچی پیشانگایان بۆ ئەوان لیچ سەندینەوە، وەلێ کە مەممنوع کرا زیاتر مەرغوب بوو، گرنگ ئەوەیە پەیامەکانی چەسپی و لە کۆتاییدا ڕۆژێك دیاریکرا بۆ ڕۆژی ئەنفالکراوەکانمان، لەو ڕۆژەدا خەم و داواکارییەکانمان یەك دەخەین، خامەکانمان دابەش دەکەین، بە چاو بە ئازیزانمان دەگرێین، بە بیر ڕێگایەك دەدۆزینەوە بۆ بە یاساییکردن بە مێژووکردنی و بە جیهان ناساندنی وەك تاوانی جینۆساید، بە دەست و دەنگێکی بەرزیش ئازایانە دەڵێین سەرجەم تاوانکاران بەجیاوازی بۆ بەردەم دادگا.

تێکدانی ڤیستیڤاڵی دووەم

کە ڤیستیڤاڵی یەکەم دەنگ و سەدای گەورەی دایەوە لە ناو خەڵك و

کەناڵی راگەیاندنەکان، کۆمەڵەیەك لە هەولێر لقێکی هەبوو بە ناوی کۆمەڵەی روناکبیری کۆمەڵایەتی کەرکوك کە بەڕێز جەلال جەوهەر ئەو کات بەرپرسیان بوو لەو بەشە، لە لایەکەوە دەیانویست رۆژی 4-17 بسپێنن وەك رۆژی ئەنفال، لە لایەکی دیکەوە کەوتنە خۆ ئامادە کردن بۆ یادکردنەوەی ئەنفال و دەیانەویست هەوڵەکە لە ئێمە بسەننەوەو خۆیان پێی هەڵبستن، هەروەها سەردانی وەزارەتی ناوخۆیان کرد مۆڵەتی رێکخراوی ئاوارەو ئەنفالەکان وەربگرنەوە و بۆ خۆیان رێکخراوێك تۆمار بکەن بەناوی ئەنفالەکان، هەروەها داوایان لە قوربانیان و هونەرمەندان کرد بەشداری چالاکییەکانمان نەکەن.
لە کاتێك ئێمە هێڵی میدیاشمان لە چەند مانگ زووترەوە گرتبوو، ئامادە بووین هێڵەکە بۆ ئەوان بەجێ بهێڵین و مەراسیمەکەی خۆمان لە 7ی نیسانەوە ئەنجام بدەین، هێشتا لە گێچەڵ کردنی خۆیان نەکەوتن، سەرەتا مۆڵەتی رۆژی 4-14 یان لیچ سەندینەوە، کە بینییان سەدان لافیتە بە پشتیوانی ڤیستیڤاڵەکەمان لە ناو هێڵی میدیاو دەوروبەری هەڵواسراوە، دەیان بەیاننامە بە پشتیوانیمان دەرکراوەو بەشداری بەرفراوانی نووسەران و هونەرمەندان لە ڤیستیڤاڵەکەی ئێمە وە پەراوێز کەوتنەوەی ئەوان، تەنانەت مەکتەبی سیاسی ینك بە 10000 دینار پاڵپشتی ئێمەیان کرد، ئەوجا بە پشتیوانی خوالێخۆشبوو جەبار فەرمان مۆڵەتی گرتنی هێڵی میدیا و گەلەرییەکەیان لێمان سەندەوە دایان بە سەوڵەی بەدری سەر بە مەجلس ئەعلای ئیسلامی، بە شێوەکەی لافیتەکانیان بە پیسایی تێکدراو تۆمەتەکەیان خستە سەر من، لە لایەکی دیکەوە کاریگەرییان لەسەر یەکێك لە رزگاربووانی گۆڕە بە کۆمەڵەکان دانا لەسەر مینبەر لە کاتی سمینارردا بەدەنگی لێکرد و وەلامی پرسیاری کۆڕگێڕی نەدایەوە، وێڕای هەموو ئەو گێچەڵانە بەڵام شکستیان هێنا.

لە هەست و سۆزی ئاسییەوە بۆ کوشتن!.. د. هەژار مەعروف

ڕوداوەکانی توندوتیژی ودەست وەشاندن تا کوشتن لە چەند ساڵی ڕابوردودا هەرێمی کوردستانی ناخۆش کردوە ، کەم ڕۆژ هەیە دەمان بە ڕوداوێک خورپەی لێنەدرێت، تەنانەت ڕوداوە زۆرەکانی هاتوچۆش هەی

قوڕ و پشتەوەیان هەر توڕەیی و توندوتیژییە ، دەنا کە تۆ دەزانی ڕێگاکان و هێماکانی هاتوچۆ پڕن لە کەم و کوڕی ئیتر بۆ پێ توند دەکەیت لە بەنزین و دەکەویتە هۆڕن لێدان و وەک ماری ژەهراوی پێچاوپێچ دەکەیت و بە پەلە پەل پێشی ئوتومبیلەکان دەدەیتەوە؟

شەوی ١٣ی٣ی٢٠٢٥ پزیشکێکی ناسراو لە هەولێر چوار کەسی کوشت : ژنەکەی و ژنخوشکەکەی کە پزیشک بون، هەروەها خەسو و خەزوری. بکوژ دارا و دەوڵەمەند بو، پێشینەی تاوانکردنی نەبو، کوژراوان خەڵکی بەڕێز و بێ کێشەبون. هۆی ڕوداوەکە کۆمەڵایەتی بوە، گوایە بکوژ ویستویەتی ژنی دوهەم بێنێ و هاوژینەکەی قبوڵی نەکردوە و ماڵی جێهێشتوە. پێشینەی نەخۆشیی دەرونی لە بکوژدا نەزانراوە، دیارە دوای وتوووێژێکی کورت و توندوتیژ کە بەدڵی ئەو نەڕۆشتوە بە دەمانچە لە چەند خولەکێکدا چوار کەسەکەی کوشتوە.دیارە پێشتر بیری لە کوشتنیان کردۆتەوە وەک ئەگەرێک دەنا بۆ چەک لەگەڵ خۆی دەبات؟ لە ڕوداوی ئاوادا پۆلیس و ئاسایش دەبێت هەرچی زورترە و درەنگترین لە ماوەی ٢٤ کاژێردا تاوانکار ببنە بەردەم دوکتۆر و دەرونناس بۆ تێڕوانینی دەرونی و پزیشکیی گشتی کە ئەوەش دەگرێتەوە بزانن ئایا لە کاتی تاوانەکەدا بکوژ لە ژێر کارلێکی مادەی هۆشبەردا(مەی وئەوانی تر) نەبوە، ئەترسم ئەمانە هیچیان نەکرابێت !

توڕەبون، ڕق و کینە و حەزی تۆڵەسەندن، هەڕەشە و ترسی زۆر لە سەر ژیانت و شکۆ و هەستی نێرگزیت ،هەستی غەدرلێکراوی و سوکایەتی پێکردن و خیانەت لێکردن، دڵتەنگیی توند و درێژخایەن، شەکەتیی دەرونی ، دابڕان لە یا نەبونیی ژینگەیەکی کۆمەڵایەتیی دڵسۆز و پشتیوان و کارا و ڕۆشنبیر، کێشەی خێزانیی درێژخایەن و بێچارەسەر، زۆربون و کەڵەکەبون و چارەسەر نەکردنی هەمو ئەم بیروهەست وسۆزە ئاسایی و نەباشانە، دەشێت لە ڕوی چەنایەتیەوە لە ئاساییبونەوە بگۆڕێت بۆ هەست و سۆزی نەخۆش و ترسناک و ببنە هۆی ئەوەی مرۆڤێکی ئاسایی و لاشەڕ و تەنانەت سەرکەوتو لە ژیانی مادی و کار و نان پەیداکردندا کە پێشترنەخۆشیی دەرونیی نەبوە، لە شوێن – کاتێک ی نالەباری پڕ لە گرژی و نائارامی و توندوتیژدا کەسێک یا چەند کەسێک یا خۆی بکوژێ، ئاوا زۆر ناسک و تەنک و دەڕۆنەرە (permeable) دیواری نێوان دەروندروستی و دەروننەخۆشی !

بێگومان ئەم ڕاڤەکردنە بۆ ئەوە نیە لە بکوژ تێبگەین و بەهانەی بۆ بهێنینەوە بە تایبەتی کە ئەو هەرزەکارێکی بێکەس و بێ پشتیوان نەبوە بەڵکو خۆی پزیشکێکی بە تەمەن و بە ئەزمون بوە و زانیاریی دەرونیی هەبوە و نە ئەبو هەرگیز تاوانی لێبوەشێتەوە.

بۆ خۆپاراستن لە ڕوداوی ئاوا پێویستە هەوساری ئەسپی هەست و سۆز و هەڵچونەکانمان توند بە دەستەوە بگرین و نەهێڵین شل بێتەوە و لە

دەستمان دەرچێت ، دەبێت هەمیشە دوابڕیاردەر بە چارەسەری کێشە قورس و گەورەکانمان هەر ئاوەز و زیری و لۆژیک بێت نەک هەژان و هەڵچونی هەست و سۆزەکانمان. ئەگەر خۆمان نەمانتوانی ئەمە بکەین با بە ترس و شەرم ، بە ڕاوێژ و پرس و ڕا پەنا بە کەسە نزیکەکانمان بەرین بەتایبەتی ئەوانەی هاوسەنگ و ئارام و دڵسۆز و ڕۆشنبیرن، ئەگەر کەسی وامان نەبو با بێترس لەوەی پێمان بڵێن شێتە بچین بۆ لای پزیشکی پسپۆڕی دەرونی و دڵ و دەرونمانی لا بکەینەوە بە ڕاوێژ و ئەزمون و زانیاریی بەسود، بەڵام دوا بڕیار هەردەبێت خۆت بیدەیت کە دەبێت لە سەر بناغەی خۆشەویستی و مرۆڤدۆستی و دادپەروەری بێت نەک خۆپەرستی و خۆشیدایی نەرگسیانە.
پێویستە وەزارەتی کار و کاروباری کۆمەڵایەتی لە هەمو شارە ناوەند و گەورەکان (سەنتەری ڕاوێژکاریی دەرون - کۆمەڵایەتی) ی پیشەیی و کارا بکاتەوە کە پزیشکی دەرونی و ڕاوێژکاری کۆمەڵایەتی و چارەسازی دەرونی بیبەن بە ڕێوە.
لە مێژە پێویستە و ئیتر زۆر درەنگە کە تۆڕێکی پەیوەندیی تەلەفونیی ٢٤ سەعاتیی ٧ ڕۆژ هەفتەیی ١٢ مانگ ساڵی بە هەمو هەرێمی کوردستان بە شار و گوندەکانەوە لە ژێر ناوی (هێڵی گەرمی قەیران) دامەزرێ و ژمارەکانی لە هەمو کەناڵەکانی ڕاگەیاندن و پێگەکانی سۆشیال میدیا بەردەوام بڵاوبکرێتەوە کە ئیتر هەمو کەسێک بیانزانێ و لە کاتی تەنگانە و قەیرانی کۆمەڵایەتی و دەرونیدا پەیوەندی بە کەسی سەر تەلەفون بکەن بۆ ڕاوێژی پیشەییانە و هەنگاوی کرداری بە یارمەتیدانی دەمودەستی کەسەکە بە نمونە بە چون بەلای کەسەکە یا بردنی بۆ نەخۆشخانە.

چۆن بیرێکت لێ بکەمەوە.. نەوزاد بەندی

هێندە شێو ،
بڕیار ئەدەم
بەیانی بیرێکت لێ بکەمەوە ،
بەفرەکەی نێوانمان چەند زۆر بێ ،
هەوڵ بدەم هەر چۆنێ بێ ،

بە تولە ڕێیەک ،
یەک دوو جێ پێ بکەمەوە ..
دوای ئەوەی بینینت بوو بە مەحاڵ ..
تێپەڕی هەفتە ..
مانگ ..ساڵ ..
ئەڵێم جارێ نا ..
با بڕۆمەوە بۆ ماڵ ..
دوای نیوەشەو لە خەو هەڵئەستم ،
ئەڵێن دەردی پیرییە ..
بەڵام من ئەزانم دەردی تۆیە ..
ئەڵێم پیریی هەمووی درۆیە ..
وەک نەخۆشێکی بێ عار ،
بە کاوەخۆ هەڵئەستم و
ڕۆژەکان ئەپشکنم ..
بە ئازارەوە خۆم کێش ئەکەم ،
بە خولەکەکانا خۆم هەڵئەواسم ،
شەڕ ئەکەم لەگەڵ کەوتنم ..
ڕێژەی شەکرەکەم ناپێوم ..
پەستانی خوێنەکەم پەڕاوێز ئەخەم ..
ئەڵێم بەرچاو ڕەشبوونەکەم هی ووشکە ساڵییە ..
بەو حاڵە چاو هەڵدێنم ..
جگەر□ یەکی تریش دائەگیرسێنم ..
سەیری ئاوێنەکە ئەکەم ،
ئەڵێم پیریی درۆیە ..
خەتاکە هەمووی هی تۆیە ..
هەوڵ ئەدەم بیرێکت لێ بکەمەوە ،
ئەوەندە بەرزە ،
ناتوانم سەرکەوم ..
ئەوەندە قوڵە ،
ئەوەندە قورسە ،
ئەوەندە ووشکە ..
ئەوەندە دڕکاوییە
ناتوانم لە هیچ شوێنێکتەوە دەرکەوم ..
هەورێ دێت و ..
بارانێ شەقامەکان تەڕ ئەکا و
من بیابانترم بێ تۆ ..
ئەڵێم عەسر ،

لە پارکێک بیرێکت لێ ئەکەمەوە ..
عەسر دێت و ..
بە ڕیشی هەفتەیەکەوە ،
لە باخێکا ..
تەماشای ئاوێنە ئەکەم ..
ئەڵێم پیریی نییە ،
پیریی درۆیە ..
هەموو خەتاکە هی تۆیە ..

* * *

وەک تاوانبارێ بۆ خۆم ئەڕوانم ..
کە لە وون بوونت ناپرسم ..
کە لە وون بوونت ناترسم ..
کە بە دواتا ناگەڕێم ..
کە بە مجەورێک ناڵێم ،
جاڕێکت بۆ با ..
ماڵی باپیرت نادۆزمەوە ..
ئەڵێم لە جەژنەوە لە ئەوروپایه ..
بۆیه لە هیچ شوێنێکەوە دەنگی نایه ..
خەمساردانە ئەڵێم هاکا سەعات یانزەی شەوێ ،
نامەیەکی نارد ،
وەک جاران ئەڵێ له سۆشیاڵ میدیا بێزار بووم ، پاشاکەم !
هەتا کەی وەک فیلمێکی دووبارە ،
وەک بینەرێکی ناقۆڵا ،
هەر تەماشا کەم ؟
تاوانبار خۆم ئەبینم ،
کە دەستەوسان دانیشتووم ،
وەک ڕۆبوتێ ، چاوەڕێم ..
تۆڕی مەسنجەر بتهێنێتەوە ..
تۆڕی ڤایبەر ،
وەک چاوبازە ،
بەیانییەک له بەردەرگا
بتڕوێنێتەوە ..
ئەوان و
تێلیگرام و ئینیستگرام و
وەتس ئەپ ، خاڵین لە تۆ ..

بێ قابیلەت خۆم ئەبینم ..
بێ وەفا ..خوێڕیی ..
دەست سپی .. کەمئاوەز ،
بۆ خۆم ئەڕوانم ..
لە نێوان جگەرەیەک و
جگەرەیەکی ترا ،
ئەڵێم سەعات هەشتی ئ□وارە ،
بیرێکی لێ ئەکەمەوە ..
شیعر پێم ئەڵێ :
بۆچی شتێکی بۆ نانوسی ؟
ئەڵێم مەجالی تیا نییە ،
ئەبێ شتێکی بۆ بنووسم ..
نازانم کوێت بۆ بگەڕێم ..
بێ نمرە ..
بێ ناونیشان ..
بێ شوێن پێ ..
سەعات هەشت ئەڕوات و
بە دیار خۆمەوە دانیشتووم ..
ئەڵێم ئەرێ ناوی قوتابخانەکەی چی بوو ؟
ئەپرسم نمرەی دەرگاکەیان چەند بوو ؟
قاوەخانەی ڕەیحانە کەوتۆتە کوێوە ؟
غەزەلنوس تۆ بڵێی باری کردبێ ؟
ئەپرسم بە تەمای کەی بیرێکی لێ بکەیتەوە ؟
ترسێک هەموو گیانم دائەگرێ ..
ئەڵێم تۆ بڵێی مردبێ ..؟
خۆڵێکی وشک ،
ئەو هەموو ئینجانە شیعرەی
لە ئامێز گرتبێ ؟
ترسێک ڕۆحم پڕ ئەکا لە خورپە ..
کابوسێ
گیانم پڕ ئەکا لە ترپە ..
ئەڵێم تۆ بڵێی نەخۆش نەکەوتبێ ؟
لە بینین و
لە بیستن و
لە کی بۆرد نەکەوتبێ ؟
لە نەخۆشخانەیەکی ئەوروپا نەخەوتبێ ؟
ئەڵێم سبەینێ زووتر نییە ،

بیرێکی لێ ئەکەمەوە ..
لە ئاوێنەکەدا خۆم ئەبینم ..
ترس یەکپارچە دایگرتووم ..
پیریی هەمووی درۆیه ..
ئەو پەیکەرە تێکشکاوە ،
هی من نییە ..
تازەترین بەرهەمی تۆیە ..
ئەڵێم تۆ بڵێی تێک نەچووبێ ؟
لە ژێر دەرمانا ،
لەو کاتەوە نەخەوێنرابێ ؟
هەموو یادەوەرییەکانم
نەشێوێنرابێ ..؟
شیعرەکانم نەخوسابنەوە ،
پیتەکانی هەڵنەوەریبن ؟
هەرچەند بکا ،
نەڕواتەوە سەر ڕێگا
خەمگینەکانی من ..؟
ئەڵێم ئێوارە بیرێک لە خۆم ئەکەمەوە ..
بزانم ئەو هەموو ترسە چییە دایگرتووم ؟
بزانم ئەو هەموو خورپەیە ،
چییە داگیریان کردووم ..؟
بزانم ئەو هەموو خەمە چییە ،
هەموو بیر کردنەو□ یەکیان بردووم ؟ ..
ئێواره دێت و ..
ئاوێنەکە پێم ئەڵێ : خۆت مردوویت
ئەویش نە بە پرسەکەتا ڕەت بوو ..
نە جلی ڕەشی پۆشی ..
نە قاوەیەکی تاڵی نۆشی ..
نە ئاخێکی لە زار هاتە دەر ..
نە فرمێسکێ تێکەڵا بوو لەگەڵ کل و بۆیە ..
ئەڵێم وا نییە پیر نەبووم ..
پیر بوونی من درۆیه ..
ئەوەی پەڕاوێزی خستووم ،
ئامێزە داڕوخاوەکەی تۆیە ..
دیپۆرتت کردووم□ تەوە ..
ناتوانم دیسان ڕووت□ بکەمەوە ..
ئەڵێم سبەینێ دوا وادەیە ..

ئەبێ بیرێکت لێ بکەمەوە ..

نەوزاد بەندی

گەلەری ئارام.. ١٠.. سێ کوچکەی ڤاگنەر، دیۆنیسۆس و هونەر.. بە هاوبەشی د. ئازاد حەمە.. هەرجارەو خوێندنەوەیەک بۆ فەیلەسوفێک

چەند تابلۆ شیعرێ.. شیعر/ کاوە عوسمان عومەر

سەرسامم بە جەستەی ئاڵتونیی پاییز
گەرچی لاوێتیم تا هەتا نیە
سێرگی یەسێنین
(١)
لە سوچی ژورێکی
سارد و تاریکاو ڕزیوا
گەنجێکی بێهیوا
لولەی دەمانچەی ڕەش
وەک لێوی ژەهراوی کوژەری مار
نێوان هەردوو لێوی ووشک و لەرزیوا
گیرکردوە

(٢)
لە بالکۆنێکی جێهێڵراودا
ژنێک ، دڵێکی
نەخۆش و لاوازو
سیسبووی خۆی
بە دەنکە شقارتەیەک سوتاند

(٣)
لە ژێر پردێکدا
منداڵێکی برسی
دەست و پێ تەزیو، هەڵهاتوو
لە جیهانێکی ترسناک و مەترسیدارا
لە ژێر ئاسمانێکی
بێهاناو بێهودەو بێمانادا
چاوە گەشە ڕەشەکانی
بۆ ڕۆژێکی نوێی تری
پڕئازارو ئەشکەنجە لێک نا
(٤)

لە باخچەیەکی جێهێڵراوا
کۆمەڵێ لاوەکی بێ لانەو
بێ نیشتمان
دووپارچە سەموونی کۆن، چنگێ
شیعری هەناسەسارد…و
چەند پەرتوکەکی
زەردی یاخیبونیان
لە نێوان خۆیانا بەش کرد

(٥)
لە ژێر چەتری فڕۆشگایەک
مۆسیقاژەنێ
کەمانچە شکاو
نەتا دزراو
ڕۆح لەخاچدراو
جگەرەیەکی داگیرساند
قومێ دوکەڵی پڕ هەناسەی غەمگینی
ناردە نێو هەوای نائومدەدی شارێک
بە گریانی سووری هەورەکان
پرسەی مەرگی مرۆڤێ نامەکانی داناوە

وێنەکە کارەکی هونەری فۆتۆگرافەری قوبرسی
Dimitris Vetsikas
بە سوپاسەوە لە پەیجی فەرمی خۆی وەرگیراوە

شیعر/ کاوە عوسمان عومەر